

La xarxa assistencial a Catalunya a finals del segle XIX

Montserrat Pantaleón i Gamisans

(Historiadora)

L'any 1885 Verdaguer, commocionat pels estralls que havia provocat el terratrèmol succeït a finals de desembre de 1884 a les províncies de Granada i Màlaga, va escriure *Caritat* com a almoïna per tal de contribuir a alleujar la penúria dels damnificats. El diari *La Vanguardia* explicava que «sintióse anoche terremoto en Granada, Málaga, Córdoba, Jaén y Marsella. Los vecinos de Granada y Málaga, aterrados por las terribles oscilaciones que duraron cinco segundos, se salieron al campo...»;¹ el sisme havia colpit algunes localitats de Granada que eren extremadament pobres i el poeta es va emocionar al contemplar la quantitat de donacions que persones, de condició força humil, estaven realitzant per atendre les necessitats de les víctimes i va decidir realitzar la seva particular aportació; «¿Què puc donar?» es preguntava quan «L'un deixava diners, l'altre roba, l'un un parell de cadires, l'altre un moble de cuyna, aquest una taula que potser necessitava per menjar, aquell un coixí ò un matalàs que tal vegada aquella nit trobarà de menos», així, segons Joan Carreras i Péra, «Un poeta, què pot oferir sinó un llibre de versos?».²

És cert que *Caritat* no es troba, potser, entre les obres majors del poeta, per altra banda, l'edició el 1886 de *Canigó* va relegar a un segon terme l'obra d'un poemari més modest com era *Caritat*. És obvi que per a Verdaguer era una necessitat imperiosa oferir alguna cosa als pobres damnificats; Jesús Pabon explicava que el poeta «No tenía nada, lo daba todo. A la puerta de la iglesia le esperaban los pobres. Repartía el contenido de su bolsita hasta que quedava vacía.

1. *La Vanguardia*, 27 de desembre de 1884.

2. Joan CARRERES I PÉRA. *ſacint Verdaguer. Caritat*. Barcelona: Claret, 2010, p. 38 i 39.

Entonces, la mostrava a todos y decía: “Fins demà”». ³ L'exercici de la caritat és una demostració d'amor místic, ja que es considera la virtut teologal més important, és per això que l'arquebisbe Lluís Martínez Sistach afirmava sobre Verdaguer que «Realment la virtut teologal de la caritat se situa cada vegada més en aquell punt central sobre el qual giren les agulles del rellotge de la seva vida» ⁴ i per a Joan Torrent i Fàbregas «No hi ha dubte que la caritat fou l'eix de l'apostolat sacerdotal de mossèn Cinto, un dels principals suports de la seva personalitat mística i de poeta». ⁵

El poemari començava, precisament, amb una poesia dedicada a la caritat «cadena de flors que l'amor feu», però la pràctica de l'almoïna com a mitjà per pal·liar l'estat de pobresa al qual estaven exposats les classes treballadores i els més necessitats com les vídues, els orfes i els malalts era un aspecte força qüestionat a les acaballes del segle XIX perquè no solucionava els problemes de fons. Les arrels cristianes de la virtut teologal són prou evidents i la seva pràctica havia estat força ben acceptada des de l'època medieval fins als primers anys del segle XIX, però ja no estava en consonància amb els nous temps en els quals els treballadors no volien que «la misericòrdia vestí[s] los despullats» ⁶ sinó que reivindicaven l'augment dels salaris, les 8 hores de treball i altres lleis socials com, per exemple, les que demanaven la regulació del treball dels nens i de les dones. El que es reivindicava era justícia social i no caritat, tot i així, Ramon Albó i Martí, portaveu de les classes dominants, insistia tot dient: «¡Caridad!, Mil veces bendita seas...»; tot seguit afirmava que la pobresa havia existit sempre i «No es, por tanto, como afirman muchos socialistas y economistas divorciados de toda idea sobrenatural, origen del malestar presente [...]», és per això que Albó insistia a eradicar, per mitjà de la pràctica caritativa, la misèria i el pauperisme —que generaven multitud de captaires i rodamons— però no la pobresa perquè «El mendigo ver-

3. Citat per Isidor CÒNSUL. *Perfils de Verdaguer*. Barcelona: Proa, 2003, p. 151.

4. Joan CARRERES I PÉRA. *Jacint Verdaguer. Caritat...*, p. 9.

5. Joan TORRENT I FÀBREGAS. «Les diferents interpretacions de la caritat en el drama de Verdaguer». *Criterium*, núm. 2, 1959, p. 179.

6. Versos del poema «La Caritat». A: Joan CARRERES I PÉRA. *Jacint Verdaguer. Caritat*, p. 41.

gonzante no odia al rico», en canvi, «el mendigo de profesion es [...] menos digno de compasión que de repugnancia». ⁷

Cal dir que altres estats europeus rebutjaven la caritat com a mitjà d'assistència, atès que consideraven que fomentava la ganduleria. Per exemple, tot i ser França un país catòlic es pensava que l'*égalité* arribaria mitjançant la consecució d'un treball digne i no amb l'exercici de la caritat, és per aquest motiu pel qual l'assistència benèfica només s'estenia a orfes, vells i malalts. A la Gran Bretanya, l'anglicanisme havia prohibit els ordes religiosos i d'aquesta manera, des del segle XVI, havia acabat amb el tipus d'asil que, precisament, va predominar a Espanya on l'Església assumia bona part de la direcció i administració dels centres benèfics; a més, la *Poor Law* elaborada el 1834 deixava clar que l'assistència només es dirigiria als més pobres, però no als adults en bon estat de salut i que, per tant, no tenien cap impediment per treballar.

És una realitat que a Espanya l'Estat liberal, sobretot després de les desamortitzacions, va despullar l'Església del seu poder econòmic, però l'administració dels centres benèfics va continuar en mans dels ordes religiosos, aspecte que es va consolidar durant el període de la Restauració. D'aquesta manera, donacions, almoines, rifes, espectacles taurins i balls amb fins benèfics constituïen el mitjà de finançament de les institucions assistencials que continuaven basant-se en la pràctica de la virtut teològica; per aquest motiu, asils, orfenats, cases de misericòrdia i hospitals per a pobres proliferaven per totes les ciutats i pobles i a principis del segle XX encara s'afirmava que «Las Instituciones de beneficencia y caridad no son otra cosa que una de tantas facetas talladas en ese gran prisma social al que aplican hoy su tenaz herramienta pensadores y filántropos, legalistas e inventores, estadistas e industriales, hombres de bufete y hombres de mitín, en suma, todos los militantes del bien público». ⁸

Altrament, es pot dir que a la dècada dels anys vuitanta del segle XIX, *la febre d'or* havia impregnat d'optimisme l'elit barcelonina que

7. Ramon ALBÓ I MARTÍ. *La caridad, su acción y organización en Barcelona*. Barcelona: Imp. Subirana, 1902, p. 212, 217, 228 i 229.

8. Són paraules del president de l'Institut Nacional de Previsió, José Marvá y Mayer, citades al pròleg del llibre de Ramon ALBÓ I MARTÍ. *Barcelona caritativa, benéfica y social*. Barcelona: La Hormiga de Oro, 1914, p. IX del pròleg.

havia apostat per celebrar una Exposició Universal que mostrés a Espanya, i al món, el desenvolupament econòmic i cultural que Barcelona estava experimentant; però aquesta dècada va mostrar també la feblesa d'aquesta prosperitat, atès que ja s'estaven patint els efectes negatius de la crisi agrícola provocada per l'extensió de la fil·loxera i el sector tèxtil cotoner estava passant per una greu crisi des de 1883 que va culminar, el 1887, amb la vaga dels treballadors de l'*España Industrial*; per altra banda, el 1885 es va patir una funesta epidèmia de còlera que va causar nombroses víctimes.

A causa de les deficientes condicions de treball i sanitàries, les malalties infeccioses proliferaven; la tuberculosi i la gastroenteritis causaven estralls i les epidèmies de febre groga de 1870, de verola de 1883 i la de còlera de 1885 no van contribuir a millorar la situació; a més, la ineficàcia de les autoritats polítiques i sanitàries davant les epidèmies contribuïa a augmentar el malestar de la població. Les denúncies que metges i urbanistes com Carles Ronquillo o Pedro García Faria van realitzar demostren que aquesta situació era força crítica; com a conseqüència, cal destacar l'èxode rural cap a les poblacions amb més oportunitats de treball —precisament, les obres de l'Exposició van servir per donar feina als obrers i als jornalers desocupats— i, sobretot, cap a Barcelona i els pobles del seu voltant que en els anys vuitanta van experimentar un creixement demogràfic que va oscil·lar entre el 20 i el 25%. Catalunya tenia el 1887 aproximadament 1.800.000 habitants; la capital tenia, cap al 1885, uns 270.000 habitants i les poblacions que l'envoltaven en sumaven uns 130.000 més.

A la Catalunya rural les topografies mèdiques, estudiades per Llorenç Prats, es fan ressò dels problemes dels pagesos davant la misèria que els acuitava; el treball era dur, la manca d'higiene personal, als carrers i a les cases, era esfereïdora, l'alimentació insuficient, l'adulteració dels aliments notòria i l'assistència sanitària era de vegades, inexistent, perquè els hospitals de pobres es trobaven només a les poblacions més importants.⁹ A les capitals de província i a les ciutats industrials el panorama era el mateix o pitjor; a Girona «un procés

9. Llorenç PRATS. *La Catalunya rànica. Les condicions de vida materials de les classes populars a la Catalunya de la Restauració segons les topografies mèdiques*. Barcelona: Altafulla, 1996.

d'industrialització lent i adormit respecte a d'altres indrets»¹⁰ fomentava la precarietat laboral i la marginalitat; a Lleida i a Tarragona la situació s'agreujava perquè eren les capitals d'unes províncies que estaven patint, especialment, les crisis agràries.

No és d'estranyar, doncs, que tant els treballadors de les ciutats com els del món rural, així com les seves famílies, necessitessin assistència benèfica per tal d'anar trampejant aquesta situació de penúria tan accentuada. La majoria de les institucions benèfiques que existien eren hospitals que no gaudien ni d'una assistència mèdica professionalitzada ni de gaires mitjans i es finançaven amb rendes precàries i amb almoines que escassejaven en èpoques de crisi. Les cases de maternitat i les d'orfes eren insuficients per cobrir la demanda d'ajut i la seva situació sanitària encara era més preocupant que la dels hospitals. Hi havia poblacions que no gaudien gairebé de cap tipus de centre assistencial i és per aquest motiu que els pobres i orfes trobats captant pel carrer eren enviats a centres benèfics de Barcelona com l'Hospital de la Santa Creu o la Casa de Caritat que sempre es queixaven de la sobrepoblació que patien.

Girona capital oferia assistència a l'Hospici i Hospital de Santa Caterina i hi havia 49 petits hospitals municipals disseminats per la província entre els quals sobresortien el d'Olot i el de Figueres. Lleida atorgava assistència a diferents centres: a l'Hospital de Santa Maria, al Manicomi, a la Casa de Caritat i a la Casa de Maternitat —hereva de l'antic Hospici—, i també hi havia 14 hospitals municipals a les localitats més importants com Balaguer, Solsona o Tàrraga. Finalment, la província que oferia un panorama més desolador era Tarragona a causa de la deficient i escassa assistència que proporcionava; naturalment, hi havia un Hospital —el de Sant Pau i Santa Tecla— i també disposava d'una Casa d'orfes i una altra per a nenes també orfes; a més, el 1862 es va inaugurar la Casa de Maternitat, Expòsits i Asil de Misericòrdia que més tard es coneixeria amb el nom de Casa Provincial de Beneficència, i, per altra banda, a la resta

10. Josep PUY I JUANICO. *Pobres, desvalguts i asilats. Caritat i beneficència a la Catalunya del segle XIX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, p. 242.

de la província hi havia 26 hospitals i cal destacar les cases de caritat de Reus i Valls i la Casa de Misericòrdia de Tortosa.¹¹

Altrament, al llarg del segle XIX, a les poblacions més importants es van anar fundant alguns centres benèfics que intentaven pal·liar la deficient assistència que oferien els hospitals, l'origen dels quals es remuntava a l'època medieval. Així doncs, els centres benèfics més importants es van crear a localitats com Manresa, Vic, Sabadell i Terrassa, poblacions que havien patit un important augment demogràfic a causa del desenvolupament industrial. A Manresa, la Casa de Caritat es va fundar el 1856 i el primer Reglament es va elaborar el 1859; l'asil va estar patrocinat pel degà arxipreste de la Seu, Pere Cruells, que va buscar el suport financer d'alguns fabricants de teixits de la localitat com és el cas de Francesc Cots; cal dir que l'objectiu de la Casa era atendre «desamparados, decrepitos, ancianos y huérfanos de ambos sexos».¹² A Vic existia des de 1721 la Casa de Misericòrdia, institució privada que només asilava dones pobres; a principis del segle XIX l'ajut que donava va resultar insuficient per atendre nens, vells i adults malalts i el 1832 es va fundar la Casa de Caritat de Vic; el nou asil, però, no va disposar de gaires places i, per tant, no va solucionar el problema assistencial que patia la comarca. A Sabadell, la Casa de Beneficència o Caritat va néixer el 1854 per tal d'acollir nens i nenes i vells dementats perquè l'Hospital no podia atendre a tots els pobres que pul·lulaven pels carrers; també assistia treballadors accidentats i atorgava, a més, assistència domiciliària. A Terrassa, l'Hospital de Sant Llàtzer i la Casa de Caritat es van instal·lar el 1869 a l'antic convent de Sant Francesc. Finalment, farem esment de la Casa de Beneficència que es va fundar a Mataró el 1894 per tal d'acollir, també, vells, malalts i nens i nenes.

La majoria dels centres assistencials, però, es situaven al Barcelonès. A la capital les institucions benèfiques tant públiques com pri-

11. L'assistència benèfica a Catalunya ha estat estudiada per Josep Puy i Juanico; vegeu *Pobres, desvalguts i asilats. Caritat i beneficència a la Catalunya del segle XIX*, op. cit.

12. Francesc COMES. *150 anys d'una institució. Casa de Caritat de Manresa 1859-2009*. Manresa: Fundació Cots, Zenobita ed., 2009, p. 34.

vades¹³ proliferaven per tal d'oferir ajuts als més necessitats: treballadors sense feina, nens petits, orfes, vídues, *fatus* i malalts. L'augment de la pobresa i, per tant, l'augment de la demanda assistencial van accelerar la fundació de diversos centres benèfics més especialitzats: la majoria eren centres de titularitat privada tot i que la Diputació en subvencionava alguns; per a la corporació provincial aquest finançament significava, a finals del segle XIX, una despesa anual d'entre 40.000 i 50.000 pessetes. La manca d'intervenció pública va propiciar que les institucions religioses tornessin a multiplicar-se i atorguessin assistència i empara sobretot a nens i nenes i a la població major de 60 anys; en aquesta assistència s'incloïa, evidentment, educació cristiana, així l'Església tornava a recuperar la influència ideològica que havia perdut durant el Sexenni. Aquests centres estaven gestionats, la majoria de les vegades, per una *Junta de Damas* i de la seva cura s'encarregaven diverses associacions religioses.

13. Ramon ALBÓ I MARTÍ. *Barcelona caritativa...*, en el pròleg del llibre, escrit per José Marvá, es reconeixia que les «fundaciones benéficas y de previsión debidas a la iniciativa privada» substituïen l'escassa intervenció governamental, p. XII del pròleg.

A continuació es detallen els centres assistencials més importants que existien a Catalunya a la segona meitat del segle XIX:

Girona

1. Gironès:
 - L'Hospital i Hospici de Santa Caterina (Girona)
2. Alt Empordà:
 - L'Hospital municipal (Figueres)
3. Garrotxa:
 - L'Hospital municipal (Olot)

Tarragona

4. Tarragonès:
 - L'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla (Tarragona)
 - Casa d'Infants Orfes i Casa d'Expòsits (Tarragona)
 - Casa Provincial de Beneficència (Tarragona)
5. Alt Camp:
 - Casa de Caritat de Valls i Hospital de Valls
6. Baix Camp:
 - Casa de Caritat de Reus i Hospital Sant Joan de Reus
7. Baix Ebre:
 - Casa d'Expòsits (filial de la de Tarragona) i Casa de Misericòrdia de Tortosa

Lleida

8. Segrià:
 - L'Hospital de Santa Maria (Lleida)
 - L'Hospici (Lleida)
 - La Casa de Caritat o de Misericòrdia (Lleida)
9. Segarra:
 - L'Hospici de Cervera (filial de l'Hospici de Lleida) i La Casa de Misericòrdia de Cervera.
10. Alt Urgell:
 - L'Hospici de La Seu d'Urgell (filial de l'Hospici de Lleida)
11. Pallars Jussà:
 - L'Hospici de Tremp (filial de l'Hospici de Lleida)

Barcelona

12. Vallès Occidental:

- Casa de Caritat de Sabadell
- L'Hospital i Casa de Caritat de Terrassa

13. Vallès Oriental:

- L'Hospital Asil de Granollers
- Casa de Beneficència de Castellterçol

14. Bages:

- La Casa de Caritat, La Residència de les Germanetes dels Pobres, i L'Asil d'Infants Orfes de Manresa.

15. Osona:

- Cases de Caritat i de Misericòrdia de Vic

16. Maresme:

- Casa de Beneficència de Mataró

A Barcelona, al marge de les institucions benèfiques més antigues com l'Hospital de la Santa Creu al carrer Hospital —on es trobava la Casa de Convalescència (1)—, la Casa d'Infants Orfes situada a la plaça dels Àngels (2), la Casa de Misericòrdia emplaçada al carrer Elisabeths (3), la Casa de Caritat del carrer Montalegre (4) i la Casa de Maternitat i Expòsits que es trobava al carrer Ramalleres (5).¹⁴ Cap a la dècada dels anys vuitanta del segle XIX es van anar fundant diversos centres assistencials que, com els anteriorment citats, estaven situats al casc antic entre els quals es poden destacar:

- *El Asilo Cuna niño Jesús* (1887), carrer Montcada (6)
- *El Asilo Casa de Lactancia y Cuna* (1888), carrer Hospital (7)
- *El Obrador del Sagrado Corazón de Jesús para jóvenes obreras* (1874), carrer Arc de Sant Agustí (8)
- *El Colegio San Rafael y Asilo de Sirvientes* (1859), carrer Lledó (9)
- *Albergues nocturnos* (1904-05), plaça Santa Caterina i carrer Cid (10 i 11)

En el casc antic hi havia, a més, *El Hospital de San Severo para sacerdotes pobres* (fundat el 1412) que estava situat al carrer de la Palla

¹⁴ La Casa de Maternitat i Expòsits es traslladaria a la nova seu de Les Corts cap a finals del segle XIX.

Principals centres assistencials del casc antic de la ciutat de Barcelona a finals del segle XIX.

i l'Hospital militar emplaçat al carrer Tallers. En aquesta part de la ciutat es trobaven, també, nombrosos centres atesos per la beneficència parroquial com, per exemple, el *Plato de pobres vergonzantes* de Santa Maria del Mar per a familiars de naufrags, i cal esmentar l'assistència sanitària, dependent de la beneficència municipal, que oferia el Cos Mèdic Municipal que tenia distribuïts uns quants dispensaris per la ciutat i s'encarregava, alhora, de l'assistència domiciliària. A més, les *Conferencias de San Vicente de Paül* assistien els pobres a domicili per mitjà d'almoines, aliments, roba i medicaments i la seva tasca s'estenia, també, a l'Eixample barceloní.

La majoria dels centres assistencials que es van crear cap a finals del segle XIX estaven, però, a l'Eixample o a les poblacions que envoltaven la ciutat; no es tractava només de construir centres nous sinó també d'aconseguir que fossin més higiènics i moderns; aquests centres van proliferar pel nou traçat urbanístic perquè no solament augmentava el nombre de treballadors necessitats que ja no vivien o treballaven al casc antic, sinó que també ho feia la penúria que els acuitava.

Molts d'aquests asils van néixer a causa de la necessitat que hi havia d'acollir els nens i nenes que, evidentment, no podien assistir a escoles privades i que quedaven, per tant, desemparats, atès que els seus pares estaven treballant tot el dia. Totes aquestes institucions assumien també una important tasca educativa i estaven destinades a evitar «el peligro a causa de los desórdenes que germinan en el ocio»;¹⁵ per exemple, *El Asilo de la Caridad del Buen Pastor* tenia com a objectiu «retirar del vicio a las jóvenes extraviadas»¹⁶ i acollia nenes i joves amb risc d'exclusió social —hi havia unes 450 albergades de mitjana—. *El Asilo Cuna del Niño Jesús* es va fundar gràcies a «Una virtuosa señora» que «viendo el abandono en que dejaban las madres pobres a sus pequeñuelos [...] cuando la necesidad las obligava a dejar su casa para ir a ganar su vida, tuvo la feliz idea de recogerlos durante el dia»;¹⁷ l'asil oferia assistència des de les sis del matí fins a les vuit del vespre i era administrat per les Germanes Terciàries Franciscanes dels Sagrats Cors; l'objectiu de la institució era tenir cura dels nens menors de 7 anys fills de treballadors pobres; la presidenta honorària era la Reina mare *Doña* Cristina i la presidenta de la *Junta de Damas* de l'asil, a principis del segle XX, era la marquesa de Comillas.

Les sales asil del Sagrat Cor, de Sant Joan Bautista i de Sant Rafael van ser iniciativa de «la piadosa y caritativa señora D^a. Dorotea de Chopitea de Serra» —vídua del banquer Josep Maria Serra Muñoz—. Aquests asils també acollien nens i nenes, d'entre 3 i 7 anys, fills de treballadors pobres; el 1914, la presidenta de la *Junta de Damas* era Elvira Rabassa, vídua de Joaquim Villavecchia.

L'Asil de Sant Rafael de Les Corts, inaugurat el 1888, amb el vistiplau del bisbe Jaume Català, estava al càrrec de les Germanes Hospitalàries del Sagrat Cor de Jesús i es va fundar a causa de «la necesidad de crear un asilo para niñas de la índole del que los Hermanos de San Juan de Dios tienen para niños varones»;¹⁸ l'asil atenia unes 100 nenes d'entre 4 i 10 anys i el requisit per a ser admesa era ser «pobre y padecer de escrófulas, raquitismo, ceguera o estar

15. Ramon ALBÓ I MARTÍ. *Barcelona caritativa...*, p. 46.

16. *Ibídem*, p. 56.

17. *Ibídem*, p. 8.

18. *Ibídem*, p. 46.

lisiadas».¹⁹ A Hostafranchs, l'Asil de Ntra. Sra. del Carme acollia les nenes dels obrers que pul·lulaven per la barriada; hi havia unes 450 noies que rebien ensenyament gratuït i menjar, però en el barri la pobresa era tan significativa que l'asil també donava assistència als vells que ho necessitaven i els oferia aliments, medicaments i ajuts a domicili. Així mateix, altres institucions com, per exemple, la *Casa Asilo de Pobres* de Sant Andreu del Palomar, *el Asilo de San José de la Montaña* a Gràcia o el de Sant Joan de Déu a Les Corts es dedicaven a assistir nens i vells pobres dels pobles del voltant de Barcelona, poblacions que com la capital també havien patit un espectacular augment demogràfic. Per altra banda, *El Asilo Toribio Durán*, inaugurat el 1890, es va especialitzar en atendre nois «de índole rebelde y aviesa conducta»²⁰ i va substituir a l'Escola de Reforma creada el 1885 per a «jóvenes viciosos, vagabundos ó abandonados».²¹

Els ancians patien, especialment, uns elevats índex de pobresa i, per tant, de desatenció, i és per aquest motiu que els *Asilos de Ancianos de las Hermanitas de los pobres* recollien els vells desemparats; a les seus dels carrers Casp, Borrell i Sant Salvador, aquest últim a Gràcia, es donava assistència a uns 800 homes i dones majors de 60 anys i l'única condició que es requeria per entrar als asils —deixant de banda l'estat de penúria— era demostrar que no es patia cap malaltia mental.

De tota manera, els nombrosos centres assistencials que pertanyien a l'òrbita de la caritat privada resultaven del tot insuficients per atendre tants necessitats i és per això que l'assistència pública havia de contribuir també a pal·liar la pobresa; per consegüent, l'Ajuntament va fundar el 1891 *El Asilo Municipal del Parque* que estava situat a l'edifici del Dipòsit de les Aigües i és una obvietat afegir que no era la construcció més adequada per instal·lar-hi un asil. La Junta de l'Asil del Parc estava formada per importants prohoms que sovint intervenien en tasques benèfiques; així: Benigno de

19. *Ibídem*, p. 47.

20. *Ibídem*, p. 71.

21. *La Escuela de Reforma de Barcelona para jóvenes viciosos, vagabundos ó Abandonados. Memoria redactada en virtud de encargo del Excmo. Sr. Alcalde Constitucional por Ilmo. Sr. D. Pedro Armengol y Cornet*. Barcelona: Imprenta de Jaime Jopus, 1885.

Salas, Camil Julià, Esteve Pibernat, Mª Pasqual de Bofarull, Manuel Girona, Pere Turull, Ramon Albó i Martí i l'alcalde de Barcelona, Joan Coll i Pujol, formaven part de l'administració el 1901. Es va elaborar un reglament que data del 1893 en el qual s'establien les bases de l'assistència que oferiria el nou centre que era atès per les religioses de la Sagrada Família; evidentment, es donava gran rellevància a «el servicio religioso»²² i la Junta de l'asil es lamentava del fet que el capellà no visqués al centre per tal de poder donar, així, una atenció religiosa més acurada. El nou asil estaria destinat a albergar provisionalment per una nit o per més, segons ho decidissin els administradors, nens i nenes pobres de la ciutat que tinguessin més de 5 anys i vells majors de 60 anys; també donaria alberg, entre tres i quinze dies, als pobres transeünts i als captaires recollits a la via pública; per altra banda, tant els treballadors sense feina i sense domicili com els malalts mentals podrien gaudir d'assistència fins que trobessin treball o fossin conduïts al manicomí segons fos el cas. De tota manera, un nou reglament, editat el 1896, restringia els ajuts i rebaixava l'assistència que s'havia donat fins aquell moment als vells i als menors de 12 anys; altrament, l'asil albergaria, només durant tres nits, els pobres transeünts i els captaires enviats per les autoritats i no es podria tornar a demanar ajut fins passats dos mesos del dia de la sortida. Tampoc es donaria assistència a malalts o als afectats de malalties contagioses.²³

L'existència de l'Asil del Parc no va remeiar l'alt grau de misèria al qual estaven exposats els treballadors i les seves famílies i el centre no sabia ja com acollir els nombrosos pobres que estaven sense feina. La crisi de finals de segle va contribuir a augmentar l'estat de penúria i a principis del segle XX es van haver de fundar més centres assistencials; per exemple, entre 1904 i 1905 l'Ajuntament va inaugurar tres albergs nocturns que estaven situats als carrers Cid, Rocafort

22. *Memoria presentada al Excmo. Sr. Alcalde constitucional de Barcelona presidente de la asociación La Caridad por la Junta del Asilo Municipal del Parque que forma parte de dicha asociación. Acerca de la marcha del expresado asilo.* Barcelona: Imp. Casa Prov. de Caridad, 1901, p. 5 i 6.

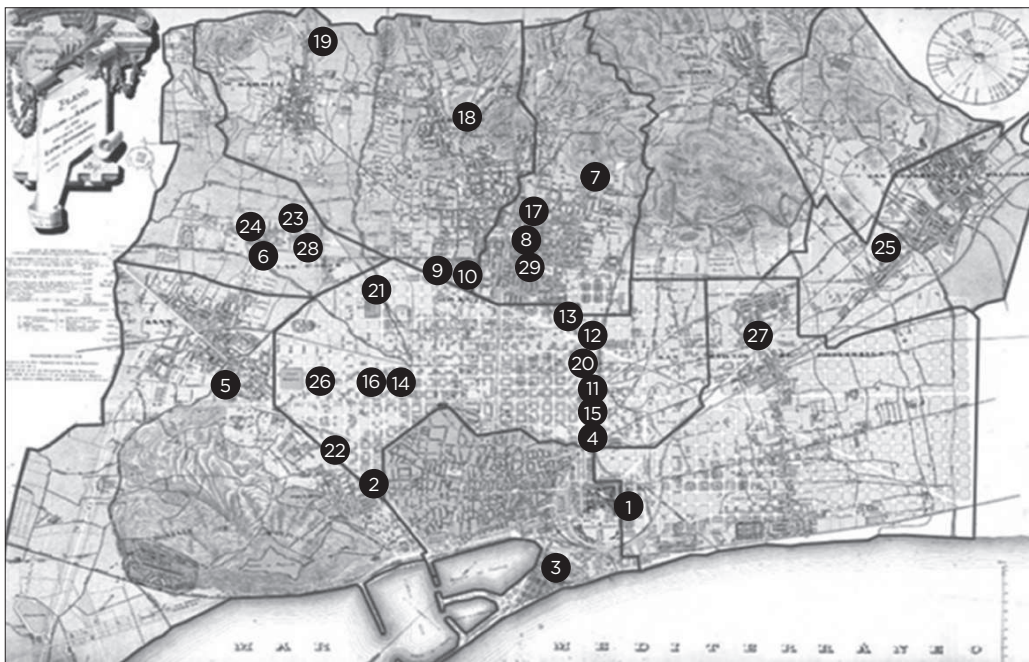
23. *Reglamento del Asilo Municipal de Barcelona aprobado por el Excmo. Ayuntamiento en 7 de Septiembre de 1893.* Barcelona: Imp. Henrich y Cia., 1893 i *Reglamento del Asilo Municipal de Barcelona.* Barcelona: Imprenta de Henrich y Cia., 1896.

i a la plaça de Santa Catarina (aquest últim només era per a nenes i dones); els albergs oferien, però, un ajut efímer i precari, els albergats gaudien de llits i mantes, sales de bany i reconeixement facultatiu però no es subministrava cap tipus d'alimentació; aquests centres eren gratuïts però al cap de 30 nits de pernoctar els homes havien de pagar 15 cèntims i les dones 10.

En resum, les principals institucions assistencials que existien al tombant del segle XIX a Barcelona i als pobles que l'envoltaven —exceptuant les del casc antic— eren:

- *El Asilo Municipal del Parque* (1891), carrer Sicília (1).
- *Las Salas Asilo* (fundades entre 1861 i 1888): *Sagrado Corazón*, carrer Aldana (2); *San Juan Bautista*, carrer Balboa (Barceloneta) (3); *San Rafael*, carrer Roger de Flor (4).
- *El Asilo de Ntra. Sra. del Carmen y de San Vicente de Paül* (1876), carrer Tetuán d'Hostafranchs (5).
- *El Asilo San Rafael* (1888), carrer Cabestany (Les Corts) (6).
- *El Asilo San José de la Montaña* (1887), carrer de la Montaña de San José (Gràcia) (7).
- *El Asilo para niñas huérfanas* (1878), carrer del Robí (Gràcia) (8).
- *El Asilo de Ntra. Sra. de caridad del Buen Pastor* (1880), carrer Aribau (9).
- *El Asilo Toribio Durán* (1890), carrer de la Granada (Gràcia) (10).
- *El Albergue de San Antonio* (1883), carrer Roger de Flor (11).
- *El Orfanato de San José* (1893), carrers Roger de Flor i Provença (12 i 13).
- *Colegio de religiosas Adoratrices Esclavas del Santísimo Sacramento* (1861), carrer Casanova (14).
- *El Asilo de Ancianos de las Hermanitas de los Pobres* (1863, 1881, 1890), carrers Caspe, Comte Borrell i carrer Sant Salvador a Gràcia (15, 16 i 17).
- *El Asilo Amparo Santa Lucía* (1901), Avinguda del Tibidabo (18).
- *Instituto del desierto de Sarriá, asilo para inválidos* (1894) (19).
- *El Hospital de niños pobres* (1890), carrer Consell de Cent (20).
- *El Hospital de Ntra. Sra. del Sagrado Corazón* (1879), carrer Comte Borrell (21).
- *Restaurante Obrero de Santa Madrona* (1899), carrer Calàbria (22).

- *El Asilo de San Juan de Dios* (1867), carrer San Francisco (Les Corts) (23).
- *El Asilo Colegio de Nuestra Señora del Buen Consejo* (1870), carrer Joaquim Molins (Les Corts) (24).
- *La Casa Asilo de Pobres* (1865), carrer Agustí Milà (Sant Andreu) (25).
- *Albergue nocturno de la calle Rocafort* (1905), carrer Rocafort (26).
- *El Asilo de la Sagrada Familia* (1894), carrer de Mallorca (Sant Martí de Provençals) (27).
- *Colegio Taller del Niño Jesús* (1893), carrer Castellbisbal (Les Corts) (28).
- *Salas Asilo de Gracia* (1858), Carrer Torrijos (Gràcia) (29).

Situació de les principals institucions assistencials de Barcelona a finals del segle XIX.